

УДК 811.161.2'243:378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.47.29>**МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АУДІЮВАННЯ ІНОФОНІВ
НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ****METHODOLOGICAL ASPECTS OF FORMING INOFONE LISTENING SKILLS
AT THE INITIAL STAGE OF LEARNING UKRAINIAN LANGUAGES****Щербина С.В.,***orcid.org/0000-0003-2729-4267**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри міжнародних економічних відносин та іноземних мов**Центральноукраїнського національного технічного університету***Ліпатова М.В.,***orcid.org/0000-0002-6410-1762**викладач кафедри історії, археології, інформаційної та архівної справи**Центральноукраїнського національного технічного університету*

Стаття присвячена аудіюванню як виду мовленнєвої діяльності і важливому аспекту навчання української мови як іноземної.

Зазначено, що навички аудіювання формуються тільки в процесі сприйняття на слух. Проблема формування і розвитку навичок аудіювання інофонів на початковому етапі навчання української мови як іноземної належить до актуальних питань. Формування аудитивних навичок викликає в іноземних слухачів значні труднощі, оскільки в процесі сприйняття задіяні складні психофізіологічні процеси.

Автори статті аналізують особливості аудіювання як виду мовленнєвої діяльності та аспекту навчання, розглядають труднощі в процесі розвитку аудитивної компетенції студентів на початковому етапі навчання української мови, зазначають принципи формування аудитивної компетенції, засновані на специфіці розвитку мовних та мовленнєвих навичок.

Розвиток аудитивних навичок є фундаментом для формування комунікативної компетенції, що дозволяє іноземним студентам ефективно навчатися та функціонувати в українському мовному середовищі. Наголошено, що основним засобом навчання аудіювання є аудіотекст. Аудіотекст слугує ключовим інструментом для розвитку навичок сприйняття мови на слух. Робота над кожним аудіотекстом на занятті відбувається у три етапи: передтекстової роботи, прослуховування тексту й післятекстової роботи.

Систематична і цілеспрямована робота викладача над навичками аудіювання, вибір ефективної технології розвитку аудитивної компетенції під час навчання української мови сприяє підвищенню ефективності навчання та мотивації учнів, покращенню не тільки їх здатності сприймати і розуміти мову, що звучить, а й загальному володінню мовою.

У процесі навчання української мови іноземців аудіювання як вид мовленнєвої діяльності є метою навчання, служить ефективним засобом навчання, а також відіграє значну роль у досягненні практичної, освітньої та виховної цілей навчання.

Акцентовано, що розробка теоретичної та практичної бази для оволодіння українською мовою як іноземною потребує нових підходів, ефективної методики, оптимізації процесу викладання, що сприятиме розвитку мовних і мовленнєвих умінь інокомунікантів.

Ключові слова: українська мова як іноземна, вид мовленнєвої діяльності, аудіювання, аудитивна компетенція, психофізіологічні механізми аудіювання, аудіотекст.

The article views listening comprehension as a type of speech activity and an important aspect of teaching Ukrainian as foreign language.

It is emphasized that listening skills are formed only in the process of hearing perception. The problem of forming and developing listening skills of foreign speakers at the initial stage of learning Ukrainian as a foreign language is a topical issue. The formation of auditory skills makes significant difficulties for students, since complex psychophysiological processes are involved in the process of perceiving speech.

The authors of the article analyzes the features of listening comprehension as a type of speech activity and the aspect of studying, considers difficulties of developing the student's competence at the starting stage of language studies and note the principles of auditory competence formation based on the specifics of the development of language and speech skills.

The development of auditory skills is the foundation for the formation of communicative competence, which allows foreign students to effectively study and function in the Ukrainian language environment. It is emphasized that the main means for listening is audiotext. Audiotext serves as a key tool for developing listening skills. Working on each audio text in the lesson takes place in three stages: pre-text work, listening to the text, and post-text work.

Systematic and purposeful work of a teacher on listening skills, the choice of an effective technology for the development of auditory competence during Ukrainian language learning contributes to increasing the effectiveness of learning and motivation of students, improving not only their ability to perceive and understand the spoken language, but also their general command of the language.

In the process of teaching Ukrainian to foreigners, listening as a type of speech activity is the goal of learning, serves as an effective means of learning, and also plays a significant role in achieving practical, educational, and nurturing learning goals.

It is emphasized that the development of a theoretical and practical basis for mastering the Ukrainian language as a foreign language requires new approaches, effective methods, and optimization of the teaching process, which will contribute to the development of language and speech knowledge and skills of foreign communicators.

Key words: Ukrainian as a foreign language, type of speech activity, listening comprehension, auditory competence, psychophysiological mechanisms of listening comprehension, audiotext.

Постановка проблеми. Аудіювання належить до основних видів мовленнєвої діяльності, без сформованості якого неможливе повноцінне оволодіння будь-якою іноземною мовою. Воно органічно поєднане з говорінням, має спільну текстову основу з читанням та виступає мовленнєвим стимулом для розвитку письмових навичок. Саме тому формування аудитивної компетентності є необхідною умовою початкового етапу навчання іноземної мови [4, с.97]. Проблема розвитку навичок аудіювання в іноземних слухачів на початковому етапі опанування української мови як іноземної посідає важливе місце серед актуальних напрямів сучасної методики навчання. Розвинені аудитивні навички виступають фундаментом комунікативної компетентності, оскільки саме вони забезпечують можливість ефективної мовної взаємодії, адаптації до нового мовного середовища та успішного навчання іноземних студентів в українських закладах вищої освіти. Процес сприйняття мовлення на слух належить до найбільш складних компонентів іншомовного навчання, адже саме усне мовлення найчастіше викликає суттєві труднощі в процесі його декодування та осмислення. Рівень сформованості аудитивних умінь безпосередньо впливає на успішність подальшого навчання та якість повсякденного спілкування. Здатність уважно слухати, адекватно сприймати й розуміти почуте є не лише важливим засобом мовного розвитку, а й інструментом пізнання навколишнього світу, необхідним для засвоєння навчального матеріалу з усіх дисциплін та здобуття іноземцями професійної освіти в Україні [6, с.14].

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю подальшого вдосконалення методики навчання аудіювання. На сучасному етапі розвитку методичної науки аудіювання розглядається як одна з базових мовленнєвих компетенцій, опанування якої є необхідною умовою цілісного засвоєння іноземної мови [3, с. 7]. Розроблення сучасної теоретичної та практичної бази викладання української мови як іноземної потребує застосування нових методичних підходів, ефективних педагогічних технологій та оптимізації освітнього процесу, що сприятиме підвищенню рівня мовної підготовки інокомунікантів, розвитку їхніх мовленнєвих знань, навичок і вмінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання навчання аудіювання як процесу сприйняття та осмислення мовлення на слух належить до важливих напрямів сучасної методики викладання української мови. Дослідженням цієї проблематики займалася значна кількість українських учених і методистів. Зокрема, І. П. Гудзик розробляла концептуальні засади навчання аудіювання. Відома дослідниця в галузі методики викладання іноземних мов С. Ю. Ніколаєва визначає аудіювання як основу формування комунікативної компетентності. Праці І. В. Шимків присвячені аналізу структурних компонентів аудіювання та розробленню методичних засобів розвитку слухового сприйняття з урахуванням мовленнєвих механізмів. С. Ю. Ніколаєва характеризує аудіювання як складний вид мовленнєвої діяльності, що передбачає не лише слухове сприйняття, а й глибоке осмислення почутої інформації. Т. М. Седойкіна досліджувала специфіку формування аудитивних умінь у процесі викладання української мови як іноземної. Комплексне вивчення проблеми здійснила О. А. Федорова у дисертаційному дослідженні [6], де визначено принципи розвитку аудитивної компетентності іноземних слухачів підготовчого відділення, окреслено шляхи формування здатності сприймати мовлення на слух та засоби контролю рівня сформованості відповідних умінь. Проблемам формування аудитивної компетентності іноземців на початковому етапі присвятили свої праці М. Шевченко, О. Мірошниченко, І. Микитин. Л. Богиня вивчала особливості навчання слухового сприйняття в тісному взаємозв'язку з розвитком письма.

Попри значну кількість досліджень проблема навчання аудіювання у викладанні української мови як іноземної залишається актуальною, оскільки саме цей вид діяльності викликає найбільші труднощі у слухачів порівняно з іншими видами мовленнєвої діяльності.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі особливостей формування аудитивних навичок іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі вивчення української мови.

Виклад основного матеріалу. Аудіювання – це процес слухового сприйняття усного мовлення

та його осмислення. З психофізіологічного погляду його трактують як складну перцептивно-мнемічну діяльність, адже воно включає безпосереднє слухове сприйняття, аналітико-синтетичну обробку інформації, порівняння, узагальнення, конкретизацію, зіставлення почутого з уже сформованими мовними еталонами, що зберігаються в пам'яті. С.Ю. Ніколаєва зазначає, що аудіювання забезпечує засвоєння звукової сторони мови, її фонемного складу та інтонаційної системи. Саме через аудіювання відбувається активне засвоєння лексики й граматичних структур, що значною мірою полегшує розвиток говоріння, читання та письма [3, с. 7]. Про особливу значущість аудіювання свідчать результати досліджень Ф. С. Бацевича, який вказує, що приблизно 42 % мовленнєвої діяльності людини припадає на слухання, 30 % – на говоріння, 15 % – на читання та близько 11 % – на письмо [1, с. 101]. Таким чином, понад дві третини часу людина проводить у комунікативній взаємодії.

У процесі викладання української мови як іноземної розвиток аудитивних навичок є важливою передумовою формування комунікативної компетентності. Здатність сприймати мовлення співрозмовника визначає ефективність продукування власного мовлення.

Формування аудитивних умінь на початковому етапі розпочинається з розвитку фонетико-фонологічної компетенції. Саме вона є базовою для іноземного слухача, оскільки забезпечує правильне сприйняття звуків, наголосу та інтонації.

У процесі формування фонетичних та орфоепічних навичок вирішуються такі завдання: ознайомлення зі звуковою системою української мови; засвоєння понять звук, склад, наголос; встановлення взаємозв'язку між звуковою та графічною системами; розвиток слухової та вимовної пам'яті. Ця робота розпочинається з першого дня навчання. Відбувається постановка звуків, розвиток умінь розрізняти фонemi, слова та синтагми в потоці мовлення. Формуються артикуляційні, просодичні та інтонаційні навички.

Паралельно слід розвивати оперативну пам'ять та мовну здогадку. Для цього використовуються різноманітні методичні прийоми. Одним із результативних є вправа «снігова куля», коли студенти по черзі повторюють та розширюють почуту інформацію. Це сприяє розвитку короткочасної пам'яті та закріпленню мовних структур. Корисним є також створення асоціативних карт, коли навколо ключового поняття вибудовуються смислові зв'язки. Такий прийом активізує зорову та асоціативну пам'ять. Важливу роль відіграє

вивчення скоромовок, коротких поетичних текстів, прослуховування й заучування українських пісень. Також ефективному розвитку аудитивних навичок сприяють диктанти й перекази. Велика кількість їхніх видів дозволяє поступово ускладнювати навчальний матеріал. Диктанти відіграють комплексну роль у навчанні іноземних студентів, слугуючи потужним інструментом для розвитку аудитивних навичок. Вони вчать сприймати темп мовлення, здійснювати фонемний аналіз та миттєво перекодовувати звуковий образ слова у графічний, забезпечуючи надійний зворотний зв'язок [6, с.153]. Переказ є складною розумовою навичкою, яка формується поступово у процесі набуття низки спеціальних умінь: уважно прослуховувати й сприймати інформацію, розуміти основний зміст тексту, запам'ятовувати послідовність викладу й мовленнєві звороти тексту, усвідомлено передавати почуте або прочитане, спираючись на запитальний план. Якість усних переказів на початках залежить від мотивації (бажання швидше говорити українською); рівня сформованості навичок переказу рідною мовою; готовності навчатися, долаючи психологічний бар'єр; ефективності виконання різних видів робіт з розвитку мовлення. Перехід до переказу прослуханого тексту свідчить про достатній рівень сформованості аудитивної компетентності [5, с.293]. Формування аудитивних навичок має відбуватися паралельно з розвитком граматичних і лексичних умінь.

Доцільним є формування таких аудитивних умінь: розпізнавання звуків української мови; визначення наголошеного складу; диференціація інтонаційних моделей; виокремлення потрібної інформації; розуміння комунікативних намірів мовця; сприйняття мовлення розмовного та наукового стилів. Основним засобом навчання аудіювання є аудіотекст. Робота з ним здійснюється у три етапи: передтекстова підготовка, слухове сприйняття та післятекстовий контроль. На підготовчому етапі викладач ознайомлює студентів із темою, пояснює складну лексику, активізує прогнозування змісту. Під час слухання текст сприймається один або декілька разів залежно від рівня підготовки. Післятекстова робота включає відповіді на запитання, виконання тестів, визначення правильності тверджень. Ефективність аудіювання значно зростає за умови постановки проблемного завдання перед прослуховуванням. Це сприяє активізації мислення та більш усвідомленому сприйняттю змісту. Так на одному із практичних занять учні прослуховували текст

«Найдорощий плід». Перед прослуховуванням тексту їм було поставлено завдання – дати відповідь на запитання: чи згодні ви з думкою батька, що найдорощчі плоди – це знання?

Оскільки аудіювання – це складний багаторівневий процес, то формування повинно відбуватися з урахуванням лінгвістичних (фонетичних, лексичних, награматичних), екстралінгвістичних та соціокультурних труднощів, що виникають під час змістового сприйняття звукових повідомлень. Для цього у навчальних умовах роботи з аудіотекстами використовують підготовчо-мотиваційні завдання, спрямовані на розвиток умінь орієнтуватися у ситуації спілкування; тренувальні завдання, спрямовані на розвиток механізмів слухового сприйняття: імітативні, комбіновані, запитання, висловлення згоди чи незгоди тощо; коригувальні та контрольні завдання, що розвивають уміння компресії, інтерпретації й оцінки почутого [2, с. 50].

Висновки. Аналіз науково-методичних джерел і практичний досвід роботи з іноземною аудиторією підтверджують, що аудіювання є одним із найскладніших для засвоєння видів мовленнєвої діяльності. Викладач повинен цілеспрямовано формувати комплекс аудитивних умінь, необхідних для подолання мовних труднощів та адаптації студентів до академічного середовища. Оперативні вміння забезпечують швидке розпізнавання мовних одиниць; рецептивні – розуміння змісту; прогностичні – здатність передбачати розвиток мовленнєвої ситуації.

Вибір оптимальних методик розвитку аудитивної компетентності є складним професійним завданням викладача. Систематична, цілеспрямована робота у цьому напрямі сприяє підвищенню мотивації іноземних слухачів, покращенню рівня володіння українською мовою та забезпечує їхню успішну інтеграцію в український освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Видавничий центр "Академія", 2004. 342с.
2. Ліпатова М.В. Навчання аудіювання іноземних студентів на заняттях із мови. *Наукові записки Центральноукраїнського національного технічного університету*. 2019. Вип. 25. С. 49-53.
3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика / Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
4. Станкевич Н.І. Види мовленнєвої діяльності на етапах вивчення української мови як іноземної: напрями та перспективи наукових досліджень. *Збірник наукових праць «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» Львівського національного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип 17. С. 91-101.
5. Савицька Т.В., Маджар Н. М., Іотова І. М., Горбенко Є. В. Переказ як засіб формування монологічної компетентності іноземного студента. *Мультидисциплінарні академічні нотатки. Теорія, методологія та практика: зб. матеріалів XXVII Міжнар. наук.-практ. конф. Прага, 2022. С. 293-297.*
6. Федорова О.А. Формування аудитивних умінь іноземних слухачів підготовчого відділення у процесі навчання української мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02/ Херсонський державний університет. Херсон, 2016. 260 с.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 10.07.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026